

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen; het examen bestaat uit 28 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Stoppen met roken!?

In een land betalen rokers bij de aanschaf van tabaksproducten een flink bedrag aan indirecte belasting (tabaksbelasting)*. Dat vinden veel mensen terecht omdat de overheid als medefinancier van de gezondheidszorg en de sociale zekerheid gevolgen van tabaksgebruik ondervindt. Niet alle lasten van tabaksgebruik zijn op deze manier in de prijs van tabaksproducten te verwerken. De overheid onderneemt dan ook regelmatig acties om de mensen aan te zetten minder te roken. Als die acties succes hebben, kan dat de overheid vanwege besparingen op gezondheidszorg en sociale zekerheid financieel voordeel opleveren. Daar kan financieel nadeel tegenover staan doordat minder roken kan leiden tot een daling van de opbrengst van zowel directe als indirecte belastingen.

Overwogen wordt om een nieuwe actie te starten. Bij het besluit wat voor soort actie dat gaat worden, heeft de overheid de beschikking over de resultaten van twee onderzoeken.

- Onderzoek 1 heeft aangetoond dat een anti-rookcampagne op televisie leidt tot een daling van de afzet van tabaksproducten met 4%.
- Onderzoek 2 heeft uitgewezen dat een 10% hogere consumentenprijs van tabaksproducten leidt tot een 5% lagere afzet van tabaksproducten.

* De tabaksbelasting in dit land wordt berekend door 50% te nemen van de consumentenprijs exclusief de 16% BTW die in de consumentenprijs begrepen is.

1p **1** ☐ Citeer de zin waaruit blijkt dat er sprake is van negatieve externe effecten van roken.

Een doosje sigaren heeft een consumentenprijs van € 5,40.

2p **2** ☐ Bereken het bedrag aan tabaksbelasting van dit doosje sigaren.

Bij een van de twee onderzoeken is er sprake van een daling van de totale consumentenuitgaven aan tabaksproducten en bij het andere van een stijging van de totale consumentenuitgaven aan tabaksproducten.

2p **3** ☐ Bij welk onderzoek is er sprake van een daling en bij welk van een stijging? Geef een verklaring voor die daling respectievelijk stijging.

2p **4** ☐ Bereken bij de gegeven belastingpercentages hoeveel procent de opbrengst van de tabaksbelasting volgens onderzoek 2 stijgt.

2p **5** ☐ Leg uit dat de overheid door een anti-rookbeleid minder aan *directe* belastingen kan gaan ontvangen.

Opgave 2

Begrotingspolitiek en EMU

Een overheid kan door middel van de belastingtarieven en de overheidsuitgaven begrotingspolitiek voeren en zo de conjuncturele situatie in het land proberen te beïnvloeden. Veel politici zijn van mening dat zo'n begrotingspolitiek anticyclisch moet zijn, maar dat tegelijkertijd de overheidsuitgavenquote* moet dalen. Veel economen zien niets in deze vorm van anticyclische begrotingspolitiek bij een neergaande conjunctuur. Zij wijzen onder andere op het gevaar dat een dergelijk beleid een negatief effect kan hebben op de particuliere investeringen.

* overheidsuitgaven in procenten van het nationaal product

- 2p **6** ☐ Leg uit dat volgens de bedoelde politici bij een neergaande conjunctuur de belastingtarieven moeten worden verlaagd om hun doel, stimuleren conjunctuur én verlagen overheidsuitgavenquote, te bereiken.
- 2p **7** ☐ Geef een verklaring voor het door de bedoelde economen gevreesde negatieve effect van deze verlaging van de belastingtarieven.

De Economische en Monetaire Unie (EMU) beperkt de mogelijkheden om begrotingspolitiek te voeren: het financieringstekort mag namelijk niet groter zijn dan 3% van het nationaal product. Om aan deze voorwaarde te voldoen, wordt in een EMU-land vastgelegd dat de overheidsuitgaven (exclusief aflossing staatsschuld) jaarlijks mogen groeien met hetzelfde percentage als de trendmatige economische groei**.

** de verwachte gemiddelde jaarlijkse groei van het nationaal product gedurende een bepaalde periode

Over 2004 zijn van de overheid van dit EMU-land de volgende gegevens bekend:

- nationaal product € 315,38 miljard
- belastingontvangsten € 90,76 miljard; overige ontvangsten heeft de overheid niet
- aflossing staatsschuld € 9,25 miljard
- financieringstekort 2,4% van het nationaal product

De trendmatige economische groei bedraagt 4%. In 2005 groeit het nationaal product naar verwachting met 2% tot € 321,69 miljard. De belastingontvangsten groeien in 2005 naar verwachting met 2,5% tot € 93,03 miljard.

- 3p **8** ☐ Bereken voor 2004 de overheidsuitgavenquote (exclusief aflossing staatsschuld).
- 2p **9** ☐ Zijn de belastingen in dit land proportioneel, progressief of degressief? Verklaar het antwoord.
- 3p **10** ☐ Voldoet dit land in 2005 aan de EMU-voorwaarde met betrekking tot het financieringstekort bij de maximaal toegestane groei van de overheidsuitgaven? Verklaar het antwoord met behulp van een berekening.

Opmerking

Indien vraag 8 niet kon worden beantwoord, stel dan bij vraag 10 de overheidsuitgaven voor 2004 op € 98 miljard.

Opgave 3

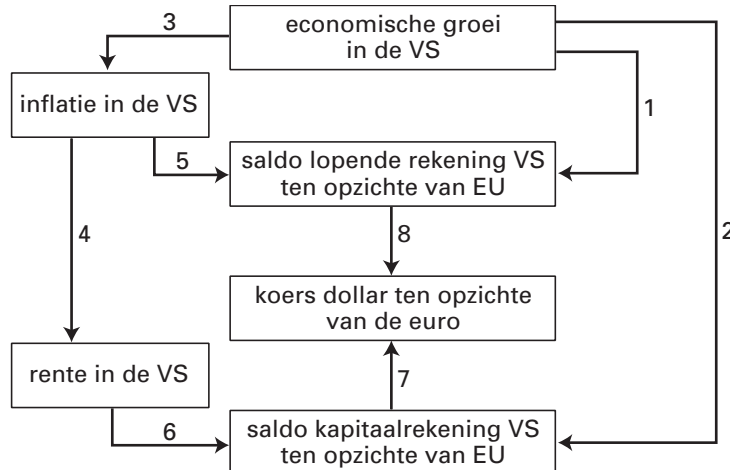
Groeistuipen in de VS

In een bepaald jaar steeg de dollar flink in waarde ten opzichte van de euro. Deze stijging werd volgens analisten veroorzaakt door de sterke economische groei in de Verenigde Staten van Amerika (VS) in dat jaar.

Die groei leidde bovendien tot oplopende inflatie in de VS hetgeen de centrale bank van de VS deed besluiten tot een anti-inflatiebeleid. De analisten waarschuwden voor de negatieve gevolgen van de sterke economische groei in de VS voor de lopende rekening van de VS.

Figuur 1 brengt enkele gevolgen van economische groei in de VS in beeld. De pijlen kunnen een negatief verband aangeven maar ook een positief verband. EU staat voor Europese Unie.

figuur 1

- 2p **11** ☐ Leg uit dat er bij pijl (1) sprake kan zijn van een negatief verband.
- 2p **12** ☐ Leg uit dat er bij pijl (2) sprake kan zijn van een positief verband.
- 2p **13** ☐ Leg uit hoe het anti-inflatiebeleid van de centrale bank van de VS kan leiden tot een hogere koers van de dollar ten opzichte van de euro. Gebruik figuur 1 en vermeld in het antwoord de nummers van de pijlen.

De analisten baseren hun waarschuwing op een veronderstelling met betrekking tot de inflatie in de VS en in de EU.

- 2p **14** ☐ Welke veronderstelling is dat? Verklaar het antwoord.

Opgave 4

uit een krant:

Kredietgroei in het eurogebied

Financiële deskundigen constateren dat de kredietverlening door de banken in het eurogebied sterk toeneemt. Deze deskundigen houden daarom rekening met een aanpassing van de rente door de Europese Centrale Bank (ECB). Een sterke geldgroei kan immers de inflatiedoelstelling van de ECB in gevaar brengen doordat een sterke geldgroei zowel tot bestedingsinflatie als tot loonkosteninflatie kan leiden.

De financiële deskundigen hadden deze sterke groei van de kredietverlening reeds eerder voorspeld. De invoering van de euro leidt immers tot een toename van de concurrentie tussen de banken. Ook heeft de komst van de euro schaalvergroting in de handel en de industrie tot gevolg. Tegelijkertijd wordt een golf van fusies tussen banken en verzekeringsbedrijven verwacht. Dit laatste zal de financiële instellingen voldoende mogelijkheden bieden om ook bij een lagere rentemarge de winst op peil te houden.

- 3p **15** ☐ Leg uit hoe een sterke geldgroei kan leiden tot loonkosteninflatie.
1p **16** ☐ Citeer de zin waaruit blijkt dat er sprake is van brancheervaging in het bankwezen.

De financiële deskundigen hadden de sterke groei van de kredietverlening reeds voorspeld. Aan de tekst kunnen daarvoor enkele argumenten worden ontleend.

- 2p **17** ☐ Geef een van die argumenten. Verklaar het antwoord.

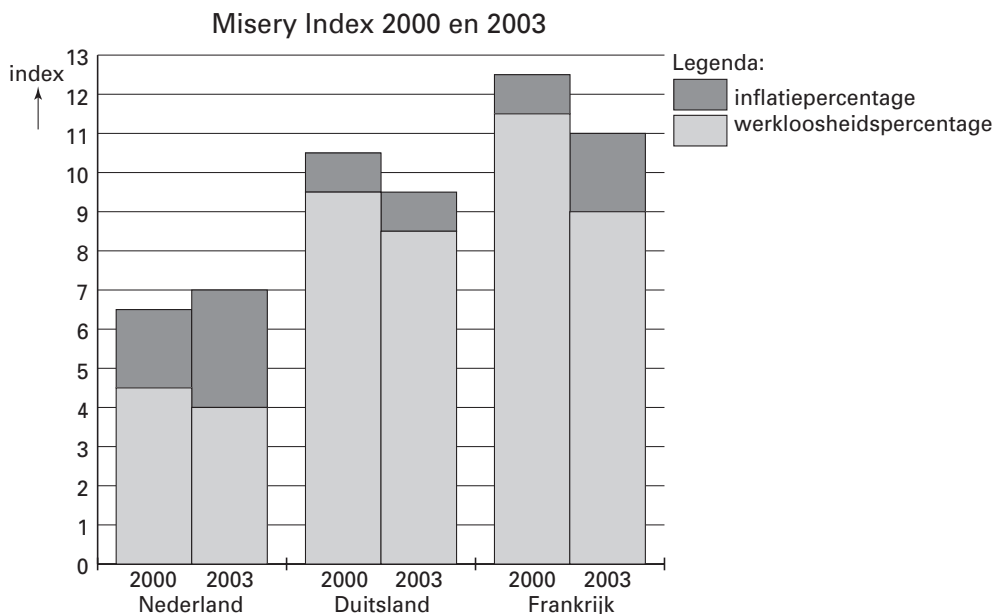
Opgave 5

uit een economisch tijdschrift (november 2002):

De Misery Index

Veel kiezers vinden werkloosheid en inflatie de twee grootste economische kwalen. Bij de voorspelling van verkiezingsuitslagen kan daarom de zogenaamde Misery Index goede diensten bewijzen. De Misery Index is de som van het inflatiepercentage en het werkloosheidspercentage. De geschiedenis leert dat kiezers de regerende politieke partijen hierop afrekenen en veel minder op zaken als economische groei en een evenwichtige begroting.

figuur 2

Nederland heeft sinds het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw, vergeleken met andere Europese landen, een lage Misery Index. Algemeen wordt dat toegeschreven aan het succesvolle Nederlandse beleid in de jaren negentig dat gericht was op loonmatiging.

- 2p **18** ☐ Leg uit dat een beleid gericht op loonmatiging de beide onderdelen van de Misery Index gunstig kan beïnvloeden.

In 2001-2002 stelden sommige politici voor om in Europees verband via de bestedingen de werkgelegenheid te stimuleren. Een onderzoeksbureau verwachtte dat dit beleid in 2003 in Duitsland en Frankrijk tot een lagere Misery Index zou leiden en in Nederland tot een hogere (zie figuur 2). Volgens een econoom van het onderzoeksbureau hangt deze uiteenlopende ontwikkeling van de Misery Index samen met het feit dat Nederland in een andere uitgangssituatie verkeerde.

- 2p **19** ☐ Geef een verklaring voor de opvatting van de econoom.

Niet iedereen is zonder meer positief over een daling van de Misery Index, ook de samenstelling kan een rol spelen. Uit onderzoek in Frankrijk en Duitsland bleek dat ondernemers in deze landen aan inflatiebestrijding de voorkeur geven boven werkloosheidsbestrijding.

Volgens het onderzoek zijn de ondernemers van opvatting dat inflatiebestrijding de beste remedie tegen werkloosheid is.

- 2p **20** ☐ Geef een verklaring voor deze opvatting van de ondernemers.
- 1p **21** ☐ In welk land, Duitsland of Frankrijk, zullen de ondernemers het voorgestelde bestedingsbeleid het meest positief beoordeeld hebben? Verklaar het antwoord met behulp van figuur 2.

Opgave 6

Investeren en werkgelegenheid

In de landen van de Europese Unie (EU) ontwikkelen de investeringen en de werkgelegenheid zich nogal uiteenlopend. De verschillen tussen Nederland en de EU illustreren dat (tabel 1). De komende jaren wordt een aanhoudende groei van de bestedingen en de productie verwacht. Een politicus stelt voor dat de EU maatregelen neemt om die groei gepaard te laten gaan met een forse groei van de werkgelegenheid. Een adviseur oppert twee mogelijke maatregelen om dat te bereiken: een verlaging van de belasting op bedrijfswinst of een verlenging van de bedrijfstijd.

tabel 1

	Nederland	Europese Unie
	gemiddelde % verandering over de afgelopen drie jaar	
nationaal product (volume)	2,2	1,5
consumptie (volume)	2,3	1,6
investeringen (volume)	1,3	-0,2
werkgelegenheid (arbeidsjaren)	1,5	-0,5
bevolking (personen)	0,9	0,2

- 2p **22** ☐ Is volgens tabel 1 de arbeidsproductiviteit in Nederland meer of minder gestegen dan die in de EU? Verklaar het antwoord met behulp van een berekening.
- 3p **23** ☐ Leg uit dat een stijging van de arbeidsproductiviteit zowel een positieve als een negatieve invloed op de werkgelegenheid kan hebben.

De politicus is van mening dat verlenging van de bedrijfstijd tot meer werkgelegenheid leidt dan verlaging van de belasting op bedrijfswinst.

- 2p **24** ☐ Geef voor deze mening een verklaring. Betrek in het antwoord beide maatregelen.

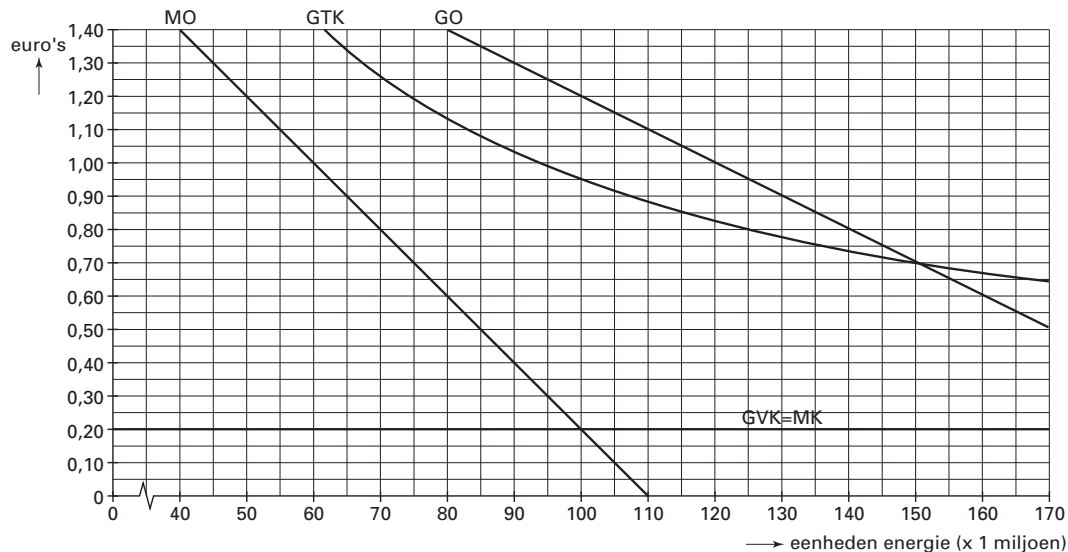
Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 7

Zuinig met energie

In een gemeente wordt de levering van energie verzorgd door een gemeentelijk energiebedrijf. In figuur 3 zijn de gegevens over kosten en opbrengsten van het gemeentelijke energiebedrijf in beeld gebracht.

figuur 3

MO = marginale opbrengst
GO = gemiddelde opbrengst

GVK = gemiddelde variabele kosten
GTK = gemiddelde totale kosten
MK = marginale kosten

De levering van energie kan voor dit energiebedrijf winstgevend zijn.

- 3p **25** ☐ Bereken de totale winst die het energiebedrijf maximaal zou kunnen maken.

De gemeentelijke overheid beschouwt energie echter als een noodzakelijk goed en daarom verplicht zij het energiebedrijf een zo laag mogelijke verkoopprijs vast te stellen onder voorwaarde van kostendeckking.

- 2p **26** ☐ Leg uit dat deze gemeentelijke overheid bij energie het profijtbeginsel toepast en *niet* het draagkrachtbeginsel. Betrek in het antwoord beide beginselen.

De gemeentelijke overheid is van plan een campagne 'wees zuinig met energie' te houden. Naar verwachting daalt door deze campagne de vraag naar energie, onafhankelijk van de prijs, met 15 miljoen eenheden. De kosten van de campagne zijn voor rekening van de gemeente. Toch zal volgens de directie van het energiebedrijf als gevolg van de campagne de kostprijs van energie stijgen waardoor de verkoopprijs van energie – bij handhaving van de voorwaarde van kostendeckking – zal moeten worden verhoogd.

- 2p **27** ☐ Leg uit dat de kostprijs van energie door de campagne zal stijgen.
2p **28** ☐ Met welk bedrag per eenheid moet de verkoopprijs van energie worden verhoogd? Verklaar het antwoord met behulp van figuur 3.

Einde